

TÜRKİYE TÜRKÇESİ VE SAKA (YAKUT) DİLİ ARASINDAKİ FONETİK PARALELLİKLER

Y. İ. VASİLİEV

Saka (Yakut) dilinin Türk yazı dilleri içinde ayrı bir yeri vardır. Prof. Dr. L. N. Haritonov "Çağdaş Saka dili, kelime kadrosu ve yapı sistemi bakımından diğer Türk dillerinden büyük farklılıklarla ayrılır. Bu diller içinde özel bir yere sahiptir. Ayrıca en büyük özelliklerinden biri de uzun ünlülerin ve diftongların yer almasıdır."¹ görüşünü ileri sürer.

Prof. Dr. E. İ. Ubryatova da "Çağdaş Türk dilleri içerisinde Saka diline en yakın dil Türkiye Türkçesi'dir."² der.

Bu makalede Türkiye Türkçesi ile Saka (Yakut) dili arasındaki fonetik paralellikler konusu üzerinde durulacak ve her iki yazı dili arasındaki farklılıklar incelenecektir. Önce ünlüler sistemi (kelime başı, ortası ve sonu), sonra da ünsüzler sistemi ve diftonglar ele alınacaktır.

I. Ünlü değişiklikleri

A. Söz başında

1. A- // AA- : ad // aat
aç // aas (aççık)
2. A- // O- : art- // ort-
artık // orduk
avurt // omurt
3. A- // I- : al- // ıl-

---

¹ Haritonov, L. N., *Sovremenniy Yakutskiy Yazık, Fonetika i morfologiya*, Yakutsk, 1947.

² Ubryatova, E. İ., *Saha Gazetasi*, 1987.

- at- // it-
 ay // iy
 ayran // imdaan
4. E- // İ- : ege // igii
 el // ilii
 elçi // ilcit "orta elçi"
 erkek // irgex
5. E- // İE- : en // ien
 eğ- // iex-
6. I- // İ- : ısı // itii
 ısıt- // itit-
 ıslık // ihiirii
7. İ- // İİ- : in // iin "çukur"
 il- // iil-
 iz // iis (soul-iis)
 iş // iis "dikim, işleme"
8. İ- // I- : inek // imax
 it // it
9. İ- // Ü- : iyi // ütüö
 it- // üt-
10. O- // IO- : on // uon
 ol- // buol-
11. Ö- // ÜÖ- : öd // üös
 öt- // üöt-

B. Söz ortasında

1. -A- // -AA- : var // baar
 kar // xaar
 taş // taas
 yaş // saas
2. -A- // -O- : kadın // xotun "bayan"
 dalga // dolgun
 kaymak // xoymox "pıhtı, tortu"

- kamış // xomus
3. -A- // -I- : damar // tımır
tay // tıy
yat- // sıt-
yastık // sıttık
4. -E- // -İE- : beş // bies
ver- // bier-
yen // siex
cep // siep
5. --E- // -İ- : ben // min
beşik // bihik
demir // timir
deri // tirii
6. -E- // -İİ- : bel // biil
değ- // tiiy-
7. -E- // -A- : yeni // saña
deve // taba "ren geyiği"
sekiz // ağıs
8. -E- // -İ- : leylek // lıghık
cene // sıñaax
gerçek // kırcık
9. -E- // -Ö- : del- // cöl-
serin // sörüün
kemir- // kömüllee-
tepe // töbö "baş"
10. -I- // -II- : kız // kııs
kın // kın
kız- // kıhır-
11. -I- // -İİ- : ıshık // ihiri
ıshıkla- // ihir-
yirt- // siir-
12. -I- // -A- : altın // altan "bakır"
dış // tas

13. -I- // -U-, -UU- : çık- // tağıs-
kamış // xomus
kadın // xotun "bayan"
yıldız // sulus
artık // orduk
yıka- // suuy-
14. -İ- // -İİ- : bir // biir
diş // tiis
bin- // miin-
gir- // kiir-
15. -İ- // -I- : dil // tıl
biçim // bıhı
dilmaç // tılbaas "çeviri, tercüme"
biç- // bıs-
16. -İ- // -U- : bin // *muñ
piş- // bus-
pişir- // buhar-
17. -İ- // -Ü-, -ÜÜ- : bit- // büt-
bitim // bütüü
serin // sörüün
18. -İ- // -E- : çiçek // *çeçik
dilimle- // tel-
giy- // ket-
dizgin // tehiin
19. -O- // -UO- : yok // suox
yol // suol
yorgan // suorğan
dol- // tuol-
20. -O- // -U- : boğa // *buğa
sor- // suraa-
boya- // butuy- "karıştırmak, bulaştırmak"
21. -Ö- // -ÜÖ- : dört // tüört
göl // küöl

- gök // küöx "yeşil, mavi"
 çöz- // süör-
22. -U- // -UU- : buz // muus
 tuz // tuus
 kuçakla- // kuus-
 but // buut
23. -U- // -I-, -II- : bulut // bılıt
 yağmur // samır
 bulan- // bılaa-
24. -Ü- // -ÜÜ- : güç // küüs
 süt // üüt
 yüz // süüs
 dür- // tüür-
25. -Ü- // -İ-, -İİ- : süpürge // sippiir
 süpür- // sippiy-
 düğme // timex
 mün // min
26. -Ü- // -Ö- : gümüş // kömüs
 kömür // kömör
 bölük // bölöx "grup"

C. Söz sonunda

1. -A // -AA : arka // arğaa "batı; art"
 2. -E // -EE : bile- // biilee-
 dengele- // teñnee-
 3. -E // -İE : de- // die-
 ye- // sie-
 4. -I // -II : kıyı // kıtı
 ağrı // ıarırı
 kazı // xahı
 çağrı // ıñırırı
 5. -I // -A : Tanrı // tañara
 altı // alta

6. -İ // -İİ : sarı // arağas
 : deri // tirii
 bildiri // billerii
 tipi // tibii
7. -İ // -E : yedi // sette
 üzengi // iñehe
8. -U // -UU : su // uu
 koyu // xoyuu
9. -Ü // -ÜÜ : süngü // üñüü
8. S- // Ø : saç // as (battax)
 sen // en
 su // uu
 süt // üüt
9. V- // B- : var // baar
 var- // bar-
 ver- // bier-
10. Y- // S- : yaka // sağa
 yüz // süüs
 yok // suox
 yorgan // suorğan

B. Söz ortasında

1. -C- // -H- : ocak // ohox
 acı- // ahıy-
 gece // kiehe "akşam"
2. -Ç- // -H- : bıçak // bıhax
 bıçım // bıhıl
3. -Ç- // -C- : elçi // ilcit "orta elçi"
 gerçek // kırcık
4. -D- // -T- : adaş // atas "dost"
 kadın // xotun "bayan"
 yedi // sette
5. -D- // -L- : baldır // ballır

- geldi // kelle
aldı // ılla
6. -G- // -Ğ- : yorgan // suorğan
kaburga // xabarğa "boğaz"
7. -Ğ- // -X- : eğ- // iex-
söğ- // üöx-

II. Ünsüz değişiklikleri

A. Söz başında

1. B- // M- : ben // min
bin- // miin-
buz // muus
burun // murun
2. Ç- // S- : çağ // sax
çiy // siik
çöz- // süör-
çak- // sax-
3. Ç- // Ø : çağır- // iñır-
çağrı // iñırır
çatal // atırcax "yaba"
4. D- // T- : dokuz // toğus
düş- // tüş-
damar // tımır
deri // tirii
5. G- // K- : güç // küüs
gün // kün
gir- // kiir-
gör- // kör-
6. K- // X- : kar // xaar
kaz // xaas
kadın // xotun "bayan"
kaş // xaaas
7. P- // B- : piş- // bus-

- pişir- // buhar-
 parça // *barça
 parçala- // barçalaa-
8. -K- // -G- : dikiş // tigi
 ikiz // igire
 alkış // algıs "hayır duası"
 rakı // arığı
9. -K- // -Ğ- : yaka // sağa
 öküz // oğus
 dokuz // toğus
 sekiz // ağıs
10. -M- // -B- : parmak // tarbax
 dilmaç // tılbaas "çeviri, tercüme"
11. -N- // -Y- : turna // turuya
 ana // iye
12. -N- // -N- : Tanrı // tañara
 çene // sıñaax
13. -P- // -B- : toprak // toburax "dolu"
 tepe // töbö "baş"
 topuk // tobuk "diz"
 tipi // tibii
14. -S- // -T- : ısı // itil
 ısıt- // itit-
 ısır- // itir-
 esen // eteñne
15. -Ş- // -H- : aşırı // ahara
 başlık // bahılık "başkan"
 işit- // ihit-
 beşik // bihik
16. -V- // -B- : deve // taba "ren geyiği"
 tavaşan // "tabısxaan
 tavuk // *tabık
 çıvılda- // çıbıgıraa-

17. -Y- // -T- : ayak // atax
 bıyık // bıtık
 kıyı // kıtı
 kuyruk // kuturuk
18. -Z- // -S- : gizle- // kistee-
19. -Z- // -H- : kızıl // kihil
 güzün // kühün
 tuzak // tuhax
 bilezik // bilihex, bihilex "yüzük"
20. -Z- // -T- : kızar- // kıtar-

C. Söz sonunda

1. -Ç // -S : saç // as (battax)
 kaç // xas (töhö)
 kılıç // kılıs
 dilmaç // tulbaas "çeviri, tercüme"
2. -Ğ // -Y : değ- // tiy- "varmak, ulaşmak"
3. -Ğ // -X : çağ // *sax
4. -K // -X : ok // ox
 yok // suox
 damak // tamax
 ayak // atax
5. -K // -Ø : bilek // bile "yen"
 ilik // sili
6. -N // -Ñ : bin // *muñ
 derin // diriñ
 don- // toñ-
 yılan // *sılañ
7. -N // Ø : beyin // meyii
 erken // erde
8. -Ş // -S : taş // taas
 baş // bas
 gümüş // kömüs

- yaş // saas
9. -Z // -S : buz // muus
kız // k11s
kımız // kım1s
dokuz // toğus
10. -Z // -H- : biz // bihigi
siz // ehigi
11. -Z // -R, -R- : çöz- // süör-
ikiz // igire
- *
- **
1. AĞ, AĞI // IA : ağı // 1ar11
ağır // 1ar, 1araxan
kırağı // k1r1a
dağ // t1a
bağ // b1a
2. OĞ, OĞU // UO : oğul // uol
oğlan // uolan
soğuk // uox
3. ÖĞ, ÖĞÜ // ÜÖ : öğret- // üöret-
öğreti // üöretii
söğüt // üöt
4. -AP // -AA : kap // xaa
5. -AY, EY, ÜY // -AA, -İİ, -ÜÜ : yay // saa "tüfek"
bey // bii "ağabey"
tüy // tüü
6. -NG, -NK // -Ñ-, -Ñ : süngü // üñüü
denge // teñ
dengele- // teñnee-
üzengi // iheñe, iñehe
denk // teñ
7. -IŞ, -İŞ, -UŞ, -ÜŞ // -II, -İİ, -UU, -ÜÜ : atış // 1t11

- giriş // kiirii
görüŖ // körüü
dikiŖ // tigi
satiŖ // atı
alıŖ // ılı
veriŖ // bierii
8. -İM // -İİ, -II- -ÜÜ : bitim // bütüü
bilim // bilii
biçim // bıhı
9. -UN // Ø : boyun // moöy
koyun // *xoy
10. -AK // Ø : dalak // taal